

1. <http://ukrstat.gov.ua>.
2. <http://kh.ukrstat.gov.ua>.

Лещенко Л. Напрями підвищення прибутковості виробництва овочевої продукції у сільськогосподарських підприємствах

Розглянуто стан розвитку виробництва овочів у сільськогосподарських підприємствах Харківської області. Проведений аналіз структури виробництва овочевої продукції. Виявлено збільшення рівня рентабельності, що свідчить про прибутковість галузі в регіоні. Запропоновані основні напрями підвищення прибутковості виробництва овочевої продукції.

Ключові слова: виробництво овочевої продукції, прибутковість, підприємство, урожайність, рентабельність.

Leshchenko L. Directions improve profitability vegetable production by agricultural enterprises

It was considered the state of development of vegetable production in the agricultural enterprises of the Kharkiv region. It analyzed of the structure of vegetable production. It was revealed in profitability, indicating that the profitability of the industry in the region. It was offered the main directions of improving profitability of vegetable production.

Key words: production of vegetable, profitability, enterprise, productivity, profitability.

Лещенко Л. Направления повышения прибыльности производства овощей сельскохозяйственными предприятиями

Рассмотрено состояние развития производства овощей в сельскохозяйственных предприятиях Харьковской области. Проведен анализ структуры производства овощной продукции. Вывявлено увеличение уровня рентабельности, а следовательно и прибыльности отрасли в данном регионе. Предложены основные направления повышения доходности производства овощной продукции.

Ключевые слова: производство овощной продукции, прибыльность, предприятие, урожайность, рентабельность.

УДК 332.3 (477,42)

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ
В ТУРИСТИЧНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ РЕГІОНУ**

*П. Колодій, к. е. н., Ю. Дума, здобувач, З. Кок, здобувач
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. Дотримання соціальних стандартів на сільських територіях напряму пов'язане з економічним та екологічним розвитком краю і потребує попередніх досліджень. Соціальні ситуації в теперішніх поселеннях, де еко-

номічні перетворення мають неоднозначний, переважно суперечливий характер, вимагають об'єктивного і всебічного аудиту суспільного розвитку села в умовах функціонування різних форм власності на землю та всього природного потенціалу туристично привабливих територій [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми становлення сільського зеленого туризму в Україні висвітлені у публікаціях В. Васильєва, Ф. Прокопи, Є. Грущинського, Т. Криштоп, Г. Черевка, В. Липчука, Г. Іваницької, Т. Ткаченко, Г. Михайличенко, О. Грець, І. Прокопи, М. Товт, М. Рутинського, Ю. Зінько, Т. Лужанської, М. Костриці та ін. Проте дослідники не дійшли згоди щодо визначення понять «сільський зелений туризм», «агротуризм», та й законодавчо вони не закріплені [7].

Постановка завдання. Ми поставили завдання з'ясувати особливості розвитку сільського зеленого туризму в туристичній інфраструктурі Волинської області.

Виклад основного матеріалу. У Волинській області, яка є аграрним регіоном, донедавна сільське населення переважало міське. Поступово ситуація змінюється: міграційні процеси йдуть на користь міста і становлять 8,7 %. Міграція охоплює зазвичай освічену й конкурентоспроможну частину селян, а отже, погіршується забезпеченість агроформувань працівниками і спеціалістами [8]. І це цілком зрозуміло, адже традиційне сільське господарство, яке було і надалі залишається єдиним видом господарської діяльності в сільських районах області, в сучасній економічній ситуації опинилося в не вигідному становищі, чим спровокувало відтік працездатного населення сільського та лісогосподарського виробництва (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість зайнятого населення за видами економічної діяльності в динаміці у Волинській області (у віці 15–70 років), тис. осіб

Вид діяльності	Рік			
	2010	2011	2012	2013
Всього зайнято	429,9	430,2	433,9	438,6
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	138,1	123,2	118,6	111,2
Рибальство, рибництво	-	0,4	0,4	0,4
Промисловість	53,4	53,9	56,4	60,4
Будівництво	12,3	14,8	16,6	15,5
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	82,8	89,9	92,0	96,8
Діяльність транспорту та зв'язку	21,6	21,7	22,1	19,9
Інші види економічної діяльності	121,7	126,3	127,8	134,7

Аграрна реформа відкрила шлях до оренди сільськогосподарських земель, однак умови останньої переважно не влаштовують орендодавців. Через відсутність конкуренції за оренду земельних ділянок селяни погоджуються на низькі орендні ставки, які пропонують агроформування [4].

Склалася парадоксальна ситуація: за останні вісім років земельні площі в особистих селянських господарствах зросли в 1,7 раза, а у великотоварних аграрних підприємствах за цей час зменшилися удвічі [5]. При цьому ефективність використання земель у новостворених агроформуваннях зростає, а в селянських падає. Понадчверть ріллі, а це понад 178 тис. га, числиться за селянськими господарствами, тобто за господарствами населення. Останніми роками переважними користувачами сільськогосподарських угідь є особисті селянські господарства. На початок 2013 р. вони використовували 591,4 тис. га угідь (56,2 % загальної площі).

Майже 63 % агроформувань обробляли менше ніж 500 га землі, але їх частка в загальній площі сільгоспугідь становила лише 15,6 %. У цій групі спостерігався ріст кількості підприємств (на 4,8 %) за скорочення середнього розміру земельних ділянок на 11,7 % (з 171 до 151 га). Третина має від 500 до 2000 га і в їх користуванні перебуває близько половини земельних площ. Кількість таких господарств зменшилася на 19,5 % за незначної зміни розміру земельних ділянок (з 1004 до 996 га). Тільки 27 господарств (7,1 % загальної кількості) використовує понад 2000 га. Їх стало більше на 4 одиниці, а середній розмір земель зменшився з 3143 до 2970 га.

На початок 2013 р. в області зареєстровано 867 фермерських господарств, що на 28 одиниць (3,3 %) більше, ніж у 2012 році. Фермерство як форма господарювання на селі розвивається найбільш динамічно. Площа сільгоспугідь у цієї категорії виробників з 2009 р. зросла в 3,3 раза, в тому числі за 2012 рік на 19,5 %, і становила 37,7 тис. га. У 2011–2013 рр. щорічно утворювалося понад 70 нових господарств і цей показник в 3,3–4,9 раза перевищував кількість ліквідованих.

Селянські господарства реалізували сільськогосподарську продукцію на суму 402,1 млн грн, що на 27,9 % більше, ніж у 2013 році. У розрахунку на одне особисте селянське господарство це становить 2,4 тис. грн проти 1,9 тис. грн у 2012 році. Практично сільська сім'я мала місячний дохід від особистого двору 200 гривень.

Аналіз показує, що джерелом доходу селян переважно була оплата праці. У 2013 р. надходження від продажу сільськогосподарської продукції у селах склали 38 %, пенсії і різні державні допомоги – 35 %, то у 2012 р. – відповідно 13 % і 39 %.

У теперішній час почали деякою мірою створюватися передумови для відродження порушеного в попередні десятиріччя сільського способу життя, становлення приватного господаря, формування на селі багатокладності. Однак через велику сукупність об'єктивних і суб'єктивних причин та обставин аграрні й земельні перетворення не зумовили підвищення ефективності аграрного виробництва, використання його земельно-ресурсного потенціалу, нарощування обсягів сільськогосподарської продукції [3; 4].

Невисокою є зайнятість сільського населення, чимало непрацевдатних і некваліфікованих жителів села працюють лише на присадибних ділянках або земельних частках, отриманих від розпаювання розформованих агроформувань, ведуть власне дрібнотоварне виробництво або взагалі виїжджають на заробітки за межі держави. Із порівняльної таблиці доходів селян Волині видно, що заробітна плата в сільському господарстві нині є найнижчою порівняно з іншими галузями економіки [10]. В умовах підняття соціально-економічних стандартів сільських територій

демографічний чинник має бути визначальним, оскільки демографічні наслідки позначаються на всіх сферах сільського життя [2].

В європейських країнах із розвинутою економікою сільських територій 40–60 % сільських родин отримує понад половину доходів поза сільськогосподарською діяльністю. Альтернативні види діяльності на селі дають змогу поліпшити економічне становище сільського населення [1].

За своїми кліматичними умовами, характером ландшафту, значними водними і лісовими рекреаційними ресурсами, наявністю в сільській місцевості пам'яток історико-культурного характеру Волинь є привабливим регіоном для лікування, відпочинку й туризму, зокрема сільського зеленого. Сільський зелений туризм – один із видів підприємництва на селі. Але у Волинській області він ще не став пріоритетним видом економічної діяльності, бо не є систематичним і масовим.

Крім природно-ресурсного потенціалу, Волинь багата на туристичну інфраструктуру. Туристичні рекреаційні об'єкти, які за існуючою методикою поділені на три категорії важливості, відображені в табл. 2.

Таблиця 2

Кількість і характеристика історико-культурних об'єктів Волинської області за критеріями рекреаційної вагомості

Категорія важливості	Пам'ятка					Всього
	архітектури	історії	мистецтва	природи	археології	
I	68	5	-	-	7	80
II	33	8	-	-	1	42
III	14	5	3	3	1	26

До першої категорії належать об'єкти особливо цінні, до другої – об'єкти, що мають значення для туристів, всі інші віднесені до третьої – категорії. На території області створено 90 зон тривалого відпочинку загальною площею 259,4 га.

Рекреаційна діяльність у своїй основі передбачає взаємозв'язок людини і природи. Водночас не можна казати про спеціалізацію певного регіону на рекреаційній діяльності без наявності інших чинників, а особливо таких, як попит на туристичні послуги та якість цих послуг. Найбагатшою на рекреаційні ресурси це лісо-озерна рекреаційна система Шацького національного природного парку [10].

Розвиток інфраструктури сільського туризму не потребує таких фізичних витрат, як в інших галузях. Він є особливо важливим, оскільки уможливило створення додаткових робочих місць, особливо для селян молодого віку (табл. 3).

На Волині розвиваються й інші сільські території, багаті на природну рекреацію. Зокрема у Ківерцівському районі є 20 агроосель, в кожній з них нині можуть перебувати 3–5 туристів, вартість послуг у 2010 р. становила до 50 грн за добу (проживання і харчування). На берегах озера Світязь в тому самому році вартість проживання однієї особи становила 50 гривень без харчування. Започатковано розвиток сільського зеленого туризму на територіях Горохівського, Рожищанського районів [6].

Таблиця 3

Зайнятість молоді віком 15–34 роки, яка проживає в селах Волинської області

Район	Кількість найманих працівників			
	всього осіб	до загал. кількості працівників, %	жінки	
			осіб	до загал. кількості працівників, %
Володимир-Волинський		28,5	585	27,1
Горохівський	2295	25,6	1394	26,8
Іваничівський	1114	24,7	611	23,9
Камінь-Каширський	2802	34,5	1989	37,4
Ківерцівський	2824	29,9	1713	30,2
Ковельський	1966	26,0	1148	26,4
Локачинський	1063	33,7	626	31,9
Луцький	6993	42,9	3618	42,4
Любешівський	1656	33,7	1183	38,0
Любомльський	2397	35,3	1501	36,4
Маневицький	2673	32,2	1656	33,6
Ратнівський	2346	31,3	1563	35,6
Рожищенський	1540	25,4	1130	29,4
Старовижівський	768	21,3	535	23,7
Турійський	1139	24,3	671	25,7
Шацький	753	29,2	538	32,6

Детальний аналіз зайнятості молоді за табл. 3 показав, де найвищий природно-ресурсний потенціал, там більше незайнятої молоді у виробництві. Тут сільський туристичний бізнес є найпріоритетнішим «ремеслом», яке за обмежених вкладень в його розвиток дає змогу отримати швидкі прибутки. Завдяки такому чималому туристичному рекреаційному потенціалу обласні державні органи управління розглядають сільський зелений туризм як дієвий чинник впливу на вирішення економічних проблем сільських територій. Розвиток малого і середнього бізнесу у галузі сільського зеленого туризму робить значний внесок в економіку сільських громад, а за наявних природно-рекреаційних ресурсів у змозі в разі збільшити економічну віддачу [3].

Сільська туристична галузь позитивно впливає на відродження, збереження і розвиток місцевих народних промислів, сприяє розширенню можливостей реалізації продукції особистого селянського господарства. Під цей розвиток розроблена програма «Національні програми розвитку агропромислового виробництва і відродження села». Сучасний стан розвитку туристичної галузі взагалі, як і зеленого туризму зокрема, у прикордонній Волинській області дає змогу окреслити стратегічні орієнтири в рамках євро регіону «Буг», тому обласна виконавча влада очікує позитивних соціально-економічних результатів від цієї міжнародної програми, а також посилення туристської активності [9].

Започаткування прибуткового бізнесу в галузі сільського зеленого туризму – це вихід селян зі скрути, згортання безробіття, зростання доходів сільських родин. Але для цього в сільській місцевості мають бути присутні: краєвиди для відпочинку; цікава природа; туристична інфраструктура [6; 7]. Чим селянин забезпечить більше можливостей для доброякісного відпочинку, чим кращою буде пропозиція, тим фінансова вигода стане вищою.

Висновки. Стрімке обмеження доступності сільського населення до якісної освіти та медичного обслуговування, послаблення позицій закладів культури у проведенні вільного часу сільської молоді, технологічно-виробнича відсталість в індивідуальному сільськогосподарському виробництві та згортання виїзного обслуговування на селі призводять до вимирання сільських поселень. З огляду на це регіональній владі потрібно активно створювати робочі місця, адже існуюча привабливість сільського способу життя не буде аргументом щодо подальшого проживання селян та їх сімей на цих територіях без належних на то економічних дивідендів. Лише активними діями регіональних і територіальних органів влади із розвитку інфраструктури та сприяння розвитку сільського зеленого туризму можна подолати негативні тенденції в сільських поселеннях та вирішити проблему різких, а часом разючих відмінностей у рівнях життя міського та сільського населення в Україні. Активний розвиток сільського зеленого туризму за всіх за і проти дає потенціал домогосподарству стати активним учасником економічних процесів, тобто бізнесу. Це сприятиме не лише добробуту окремих суб'єктів економічної діяльності, а й забезпечить збереження трудових ресурсів для сільських територій.

Бібліографічний список

1. Земельні відносини в Україні. Організаційно-правовий механізм : збірник основних актів законодавства / за ред. А. С. Даниленка. – К. : К.І.С., 2001. – 128 с.
2. Касяненко М. І. Українські традиції відродять ... туристи. Досвід поширення сільського зеленого туризму в регіонах Криму / М. І. Касяненко // День. – 2005. – 16 лист.
3. Квасній О. О. Зваби і принади зеленого туризму / О. О. Квасній // Вечірній Київ. – 2004. – 25 трав.
4. Кравченко Н.І. Роль сільського зеленого туризму в розвитку проблемних регіонів Полісся / Н. І. Кравченко. – Ніжин, 2007. – 250 с.
5. Макарова Н. С. Економіка природокористування : навч. посіб. / Макарова Н. С., Гармідер Л. Д., Михальчук Л. В. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 320 с.
6. Охріменко О. С. При правильному підході зелений туризм зробить українське село центром Всесвіту: Усе частіше у ЗМІ ми чуємо про зелений туризм, прояви якого вже мають місце в окремих регіонах України / О. С. Охріменко // Страхова справа. – 2005. – № 3. – С. 16–19.
7. Приходько Г. П. Найкращий відпочинок під знаком трьох соняшників / Г. П. Приходько // Київ : Правда. – 2003. – 28 серп.
8. Рутинський М. Н. Зелений туризм / М. Н. Рутинський, О. В. Зінько. – К. : Знання, 2006. – 271 с.
9. Сніцарук О. Зелений сільський туризм в Україні – нове віяння «відпочинкової» моди. Чи стане він легальним в Україні / О. Сніцарук // Політика і культура. – 2001. – № 19. – С. 40–41.
10. Черчик Л. М. Географія /Л. М. Черчик. – К., 2009. – 81 с.

Колодій П., Дума Ю., Кок З. Особливості розвитку сільського зеленого туризму в туристичній інфраструктурі регіону

Соціальний стан у теперішніх сільських поселеннях вимагає об'єктивного і всебічного аудиту процесів і явищ суспільного розвитку села в умовах функціонування різних форм власності на землю та наявного природного потенціалу туристично привабливих територій. За наявних рекреаційних ресурсів рекомендовано розвиток сільського зеленого туризму як джерела додаткового прибутку на селі в ринкових умовах.

Ключові слова: сільський зелений туризм, туристична інфраструктура, сільське господарство, рекреаційна діяльність.

Kolodiy P., Duma Yu., Kok Z. Peculiarities of development Rural Tourism in the tourism infrastructure in the region

Social situation in the present settlements requires objective and comprehensive audit of processes and phenomena of social development of rural areas, in condition of the various forms of land ownership and existing natural potential of tourist attractive areas. Therefore, rural green development provides additional ways to profit in the countryside in market conditions.

Key words: rural green tourism, tourist infrastructure, agricultural, recreational activities.

Колодій П., Дума Ю., Кок З. Особенности развития сельского зеленого туризма в туристической инфраструктуре региона

Социальное состояние современных сельских поселений требует объективного и всестороннего аудита процессов и явлений общественного развития села в условиях функционирования разных форм собственности на землю, а также наличия природного потенциала туристически привлекательных территорий. При наличии рекреационных ресурсов целесообразно развитие сельского зеленого туризма как источника дополнительной прибыли на селе в рыночных условиях.

Ключевые слова: сельский зеленый туризм, туристическая инфраструктура, сельское хозяйство, рекреационная деятельность.

УДК 334.72

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

О. Корчинська, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. У багатьох розвинених країнах світу невід'ємною складовою програми комплексного соціально-економічного розвитку села є сприяння сільському зеленому туризму [1, с. 81].